
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Одеський національний медичний університет

Наукова бібліотека

***Вдовиковський
Теофіл Гнатович
(1834–1916)***

*Ретроспективний
біобібліографічний показник*

Одеса
2017

Вдовиковський Теофіл Гнатович (1834–1916) : ретроспективний біобібліографічний покажчик / укладачі : Г. Г. Гурш, В. Г. Онікієнко, О. О. Романюк, О. П. Погоріла, Я. В. Швидка, Н. В. Гаріна, Н. В. Антропова ; фот. В. Г. Онікієнко. – Одеса, 2017. – 23 с. – (Історія медицини в дзеркалі персоналій ; вип.1)

УДК

016:616.6(477.74-25)(092)

Даний покажчик містить відомості про життєвий і творчий шлях видатного хірурга, уролога Вдовиковського Т. Г., а саме роботу в Одеській міській лікарні та його наукові праці. Поданий матеріал супроводжується світлинами.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів медичних вузів.

Зміст

Передмова	4
Вдовиковський Т. Г. – організатор першого урологічного відділення	5
Наукові праці вченого.....	12
Література	22

ПЕРЕДМОВА

Дане видання – ретроспективний біобібліографічний покажчик – розпочинає серію «Історія медицини в дзеркалі персоналій» і містить відомості про життя видатного хірурга, уролога та спеціаліста з хвороби на сифіліс – Теофіла (Феофіла) Гнатовича Вдовиковського, а саме його працю в Одеській міській лікарні.

Структурно покажчик складається з двох розділів:

- Розділ «Вдовиковський Т. Г. – організатор першого урологічного відділення» містить короткі біографічні відомості про вченого та відображає одеський період його життя. Також представлена коротка історична довідка стосовно будівництва Старої міської лікарні.
- Розділ «Наукові праці Вдовиковського Т. Г.» відображає праці лікаря, більшість з яких знаходяться в фондах бібліотеки ОНМедУ (документи, яких не має в фондах бібліотеки позначені атеріксом). Матеріал розташовано в хронологічному порядку і доповнено фотографічним зображенням.

Бібліографічний опис документів здійснено відповідно до чинних нормативних документів з бібліотечної справи, зокрема до вимог національного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи». Бібліографічні посилання в основному тексті здійснено згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Директор бібліотеки ОНМедУ Гаріна Н. В.,
Зав. довідково-бібліографічним відділом Романюк О. О.

ВДОВИКОВСЬКИЙ Т. Г. – ОРГАНІЗАТОР ПЕРШОГО УРОЛОГІЧНОГО ВІДДІЛЕННЯ

Вдовиковський Теофіл (Феофіл) Гнатович народився в 1834 році в м. Проскурів, нині Хмельницький. В 1853 році закінчив гімназію в м. Каменець-Подільський (Выпускники Каменец-Подольской гимназии 1836–1882. *Петербургский генеалогический портал*. URL: <http://www.petergen.com/history/kpodgim.shtml>), потім продовжив навчання і в 1858 році закінчив медичний факультет Київського університету Св. Володимира, був учнем професора В. О. Караваєва. З 1859 року працював в Одеській міській лікарні (Енциклопедія Сучасної України. Т.4. С.175).

Зводити міську лікарню почали за розпорядженням герцога де Рішельє у 1806 р. на вул. Херсонській. Лікарняний комплекс з головним корпусом в стилі російського класицизму проектував відомий архітектор Ж. Ф. Тома де Томон (1760-1813).

Городская больница

Одеська міська лікарня (ліворуч)

*Головний корпус Старої міської лікарні
на вул. Херсонській (зараз – вул. Пастера)*

*Головний корпус старої міської лікарні сьогодні
(нині територія міської інфекційної лікарні)*

Послугами лікарні (сьогодні на її базі функціонує міська інфекційна лікарня), користувались не лише мешканці Одеси, а й навколишніх поселень, розташованих за десятки миль від міста. До послуг пацієнтів були всього два відділення: хірургічне та терапевтичне. Крім цього функціонували палати для лікування очних та венеричних хвороб. На початку 1860-х років старшим лікарем міської лікарні (сьогодні це посада головного лікаря) став видатний хірург М. В. Бруссе. Він, як людина досить широких поглядів та прекрасний організатор, розумів, що лікарні необхідна спеціалізація. Саме в цей період в лікарню прибуло багато молодих і амбітних лікарів і М. В. Бруссе вирішив надати їм можливість спеціалізуватися в різних галузях медицини. В лікарні були організовані спеціальні відділення – хірургічне, терапевтичне, очне, з акушерства та гінекології, психіатричне та венеричне (Гаспарян А.М., Гаспарян

С.А., Ткачук В.Н. Очерки по истории отечественной урологии. Ленинград, 1971. С.74).

В 1863 р. за ініціативи Теофіла Гнатовича Вдовиковського в Одесі було створено перше в Росії (третє в Європі) відділення хвороб сечовивідних та статевих органів на 25 ліжок (20 – для чоловіків, 5 – для жінок). Перше урологічне відділення в світі в 1830 році створив Jean Civiale в паризькому шпиталі Неккер, друге – в 1860 році Henry Thompson в лондонському шпиталі Св. Петра (Глыбочко П.В., Аляев Ю.Г., Григорьев Н.А., Газимиев М.А. Роль лучевых методов диагностики в становлении урологии. *Russian electronic journal of radiology*. 2011. №4. С.5–11. URL: <http://www.rejr.ru/volume/4/h-gliboshko-rejr-1-4-2011.pdf> (дата звернення: 05.04.17). 17 травня 1863 року, в день офіційного відкриття відділення, Вдовиковський Т. Г. у присутності провідних лікарів міста виконав першу операцію по видаленню каменя з сечового міхура. Йому асистували М. В. Бруссе і молодий хірург М. В. Скліфасовський (1836–1904), ім'ям якого згодом назвали НДІ швидкої допомоги в Москві (Костев Ф.І., Ухаль М.І. Одеська урологія в дзеркалі часу. *Одеський медичний журнал*. 2008. №3. С.53–55).

Стаціонар, організований Т. Г. Вдовиковським, був повністю самостійний і не пов'язаний з хірургічним відділенням, він мав свій операційний зал, кабінет для лікаря і кімнату для зібрання аналізу сечі. Впродовж 25 років у відділенні пройшли лікування 6722 хворих, в середньому 270 хворих на рік. За цей період було проведено 2608 операцій, тобто 105 операцій щорічно, при цьому летальність була не дуже високою – померло 229 пацієнтів, тобто біля 3,5% (Вдовиковський Т. И. Къ истории урологии въ Россіи. *Русскій Врачъ*. 1908. №22. С.743–745). Щорічно Вдовиковський Т. Г. друкував звіти про роботу відділення. Він вважав, що звіти спеціальних відділень лікарні дуже важливі і корисні: в них відображається наукова діяльність лікаря, також за допомогою звітів найпростіше довести до лікарської читацької публіки сучасні погляди з

важливіших питань певного фаху, що сприяє встановленню наукового спілкування між лікарями однієї спеціальності.

На той період вже майже 15 років існувало товариство Одеських лікарів. Однак «Городовая больница обладая огромнымъ матеріаломъ для наблюденія и снабженная дѣльными молодыми врачами, не имѣла своихъ представителей въ Обществѣ. Въ 1861 и 62 годахъ чрезвычайно усилился приливъ новыхъ членовъ, особенно изъ госпитальныхъ врачей, и с тѣхъ поръ весьма значительно оживилось научное движеніе въ нашемъ Обществѣ. ... Въ 1868 году ... Общество напечатало первый выпускъ своихъ протоколовъ...» (Левенсон С. Историческая записка объ основаніи и развитіи Общества Одесскихъ Врачей. *Протоколы засѣданій Общества Одесскихъ Врачей. 1869г.* Одесса, 1870. Вып.2/3. С.52–53). Теофіл Гнатович теж був членом Товариства Одеських лікарів і брав активну участь в зборах товариства. В 1868–1869 роках він був секретарем-скарбничим товариства: «Казначей общества Г. Вдовиковскій читаетъ отчетъ приходамъ и расходамъ общества за истекающий 1868 годъ и представляетъ полученныя на имя общества сочиненія... Затѣмъ послѣдовали выборы членовъ Управленія Общества. Избраны по баллотировкѣ, большинствомъ голосовъ, на 1869 г. Президентъ Общества Г. Склифосовскій, вторично. Вицепрезидентомъ Г. Левенсонъ стар. Секретаремъ-казначеемъ г. Вдовиковскій, вторично. Секретаремъ-докладчикомъ г. Мандельбаумъ» (Протоколы засѣданій Общества Одесскихъ Врачей. [1868]. Одесса, 1870. Вып. 2/3. С.42).

В 1869 році Теофіл Гнатович з науковою метою виїхав у закордонне відрядження. В березні 1872 року Вдовиковський Т. Г. повертається до Одеської лікарні, де стикається з недбалістю і цілим рядом труднощів, про що ми дізнаємося з його звітів, які лікар продовжує друкувати. «Возвратившись из-за границы, нашел свое отделение в полном расстройстве: врач, занявший отделение после моего выезда, не занимался до этого этой специальностью...

больных в нем почти не было... в продолжение всего моего отсутствия не было сделано ни одной операции... Начал проводить занятия, которые проводил при всевозможном моем старании. Занятия проходили трудно в связи с плохим гигиеническим отношением отделения, недостатком умелой прислуги, фельдшеров и прочее, а также необходимых инструментов и снарядов. Мне приходилось заниматься этим на мои средства с помощью собственных инструментов... Больница, расходуя огромные средства на содержание больных, издерживает мало на научные пособия врачей, снаряды и инструменты...» (Отчет по отдѣленію болѣзней мочевыхъ и половых органовъ Одесской городской больницы за 1872 годъ. Одесса, 1873. 32с).

В 1889 році Теофіла Гнатовича було призначено старшим лікарем міської лікарні, а завідуючим відділенням став С. Е. Мар'яшес (Гаспарян А.М. Очерки по истории отечественной урологии. С.76). В інтерв'ю кореспонденту «Одеських новин» Теофіл Гнатович проголосив свою програму дій на засадах старшого лікаря: «... Экономия здоровья больничного больного достижимо поднятием научности в больнице... Замещение ординаторских мест врачами вполне изучившими свое дело и чуждыми всяких других целей кроме целей науки и интересов больного. ...Снабжение больницы всеми современными научными средствами, созданием прозектуры, отвечающей современным научным требованиям. ...Ведение самого бдительного контроля за всея расходы как на содержание больного вообще, так и по издержкам и расходам на его лечение. ... Устранить царящее теперь в больнице полное смешение специальностей, вопреки современным требованиям нашей медицинской науки...». На запитання кореспондента щодо відношення до інституту жінок-лікарів Теофіл Гнатович відповів: «Я не делал никогда... между врачами разницы ни по полу, ни по принадлежности их к тому или иному племени...» (Одесскія новости. 1889. 13октября. №1407. С.3). На жаль усі проекти не встигли перейти в царину фактів, бо зустріли масу перешкод і 27 березня 1890

Вдовиковський Теофіл Гнатович (1834–1916)

року Вдовиковський Т. Г. пішов з посади старшого лікаря Одеської лікарні (Отступленіє Т. Игн. Вдовиковскаго. *Одесскія новости*. 1890. 27марта. №1556. С.2–3). А ще через кілька днів в «Одеських новинах» з'явилося повідомлення: «Въ гор. управу поступило прошеніє доктора Т. И. Вдовиковскаго объ увольненіи его, какъ отъ исправленія должности старшого врача, такъ и отъ должности ординатора гор. больницы» (Одесскія новости. 1890. 29марта. №1558. С.2).

Пішовши з лікарні, Теофіл Гнатович займався приватною практикою. Згідно «Списку лікарів і лікувальних закладів», виданий «Аптекою Гаєвського» в 1913 році, Вдовиковський Т. Г. приймав хворих на урологічні, венеричні хвороби та сифіліс у власному будинку з 9 до 12 години (Список врачей и лечебных учреждений. Одесса, 2008. С.38).

В цьому будинку проживав Т. Г. Вдовиковський (Об Одессе с любовью. Проект Ю. Парамонова. URL: http://obodesse.at.ua/publ/elisavetinskaja_ulica/1-1-0-71)

За усю свою діяльність Вдовиковським Т. Г. було проведено більше 1000 операцій по внутрішньому розсіченню уретри при стриктурах, а також перша в

Вдовиковський Теофіл Гнатович (1834–1916)

Росії операція по каменедробінню під хлороформним наркозом, яка тривала три години. Теофіл Гнатович зібрав велику колекцію січових каменів – близько 1300, яка згодом була віддана в патологоанатомічний музей медичного факультету Одеського університету (Очерки по истории отечественной урологии. С.76)

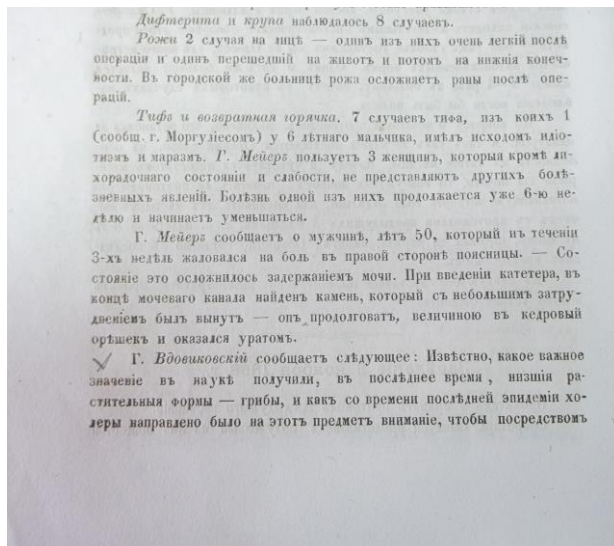
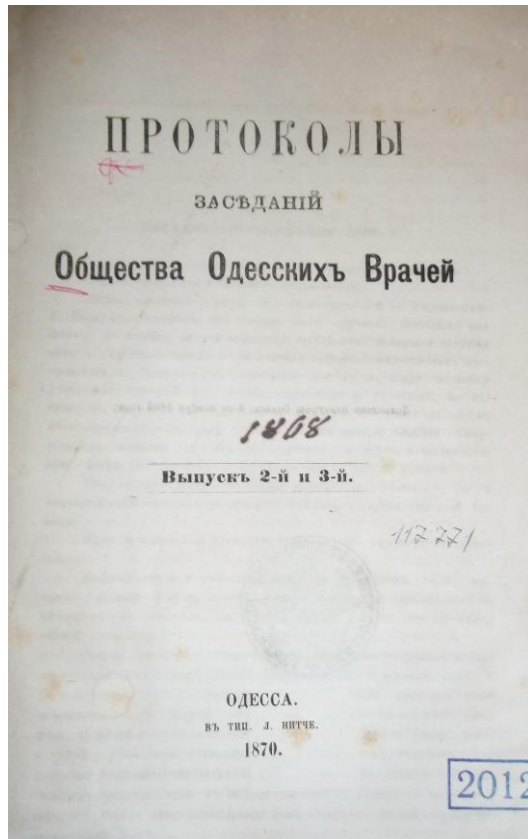
В 1916 році Теофіл Гнатович пішов з життя і був похований в Одесі на першому християнському цвинтарі (Головань В. Старое кладбище. Первый некрополь Одессы. 1994. С.25).

НАУКОВІ ПРАЦІ ВЧЕНОГО

Перу Вдовиковського Т. Г. належить багато праць : «О литотритии», «О применении кокаина при литотритии», «О микрохимических исследованиях мочевых камней», «О срединном периниальном сечении и его пределах», «Об антисептиках при болезнях мочевых органов», «К диагнозу болезней мочевого канала», «Случай наружной уретротомии», «О диагностике почечных камней», «Сахарное мочеизнурение», «Антисептика при операциях болезней мочевых и половых органов» та інші.

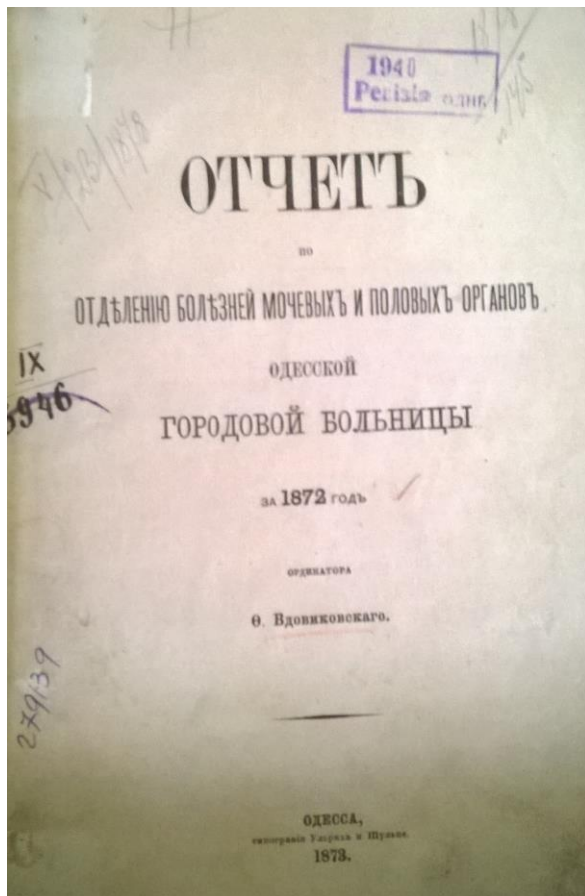
1870

Вдовиковскій Г.

[...Низшія растительныя формы – грибы] : [сообщение на засѣданіи от 2 ноября 1868 г.] / Г. Вдовиковскій // Протоколы засѣданий Общества Одесскихъ Врачей. [1868]. – Одесса : Типографія Л. Нитче, 1870. – Вып. 2/3. – С. 30–33.

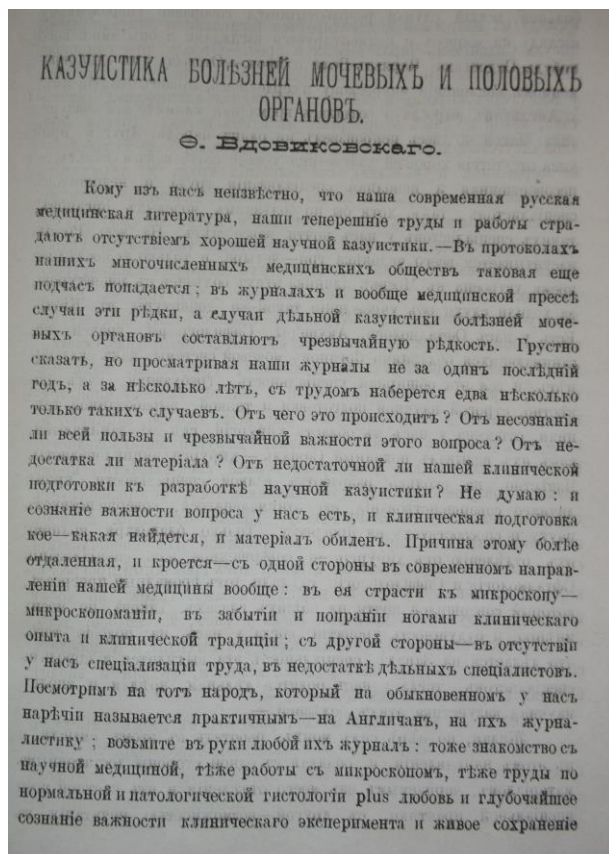
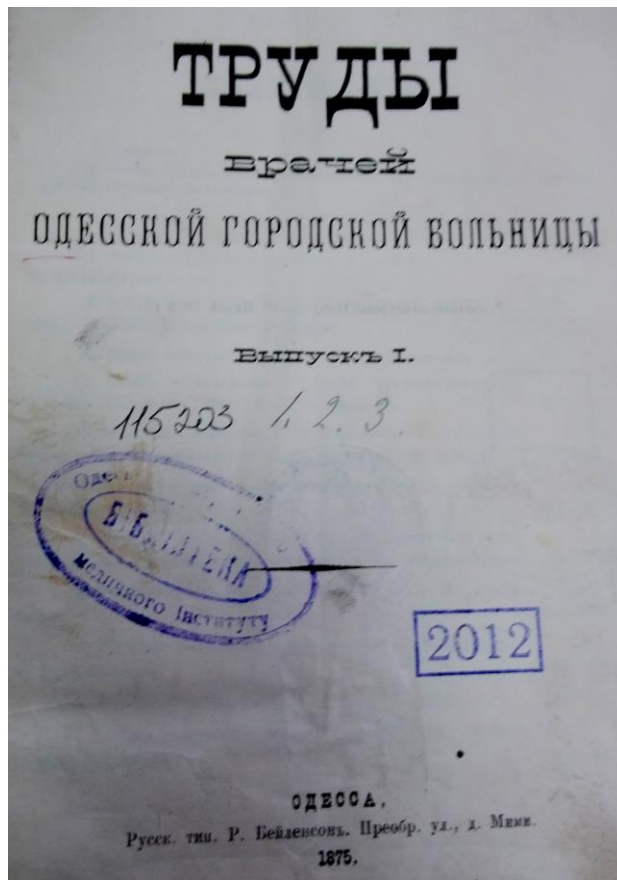
1873

Вдовиковский О.

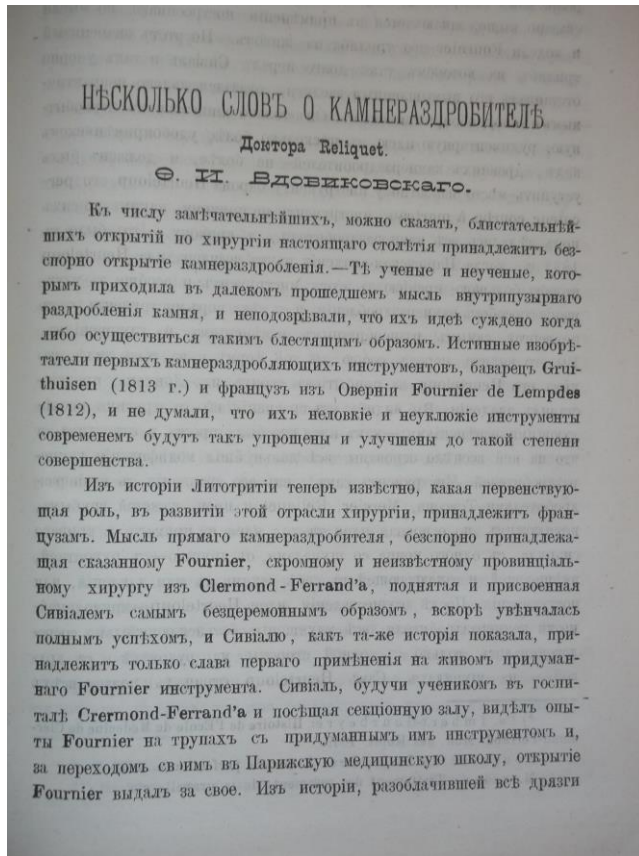
Отчетъ по отдѣленію болѣзней мочевыхъ и половыхъ органовъ Одесской городской больницы за 1872 годъ / ординатор О. Вдовиковский. — Одесса : Типографія Ульриха и Шульца, 1873. — 32 с.*

1875

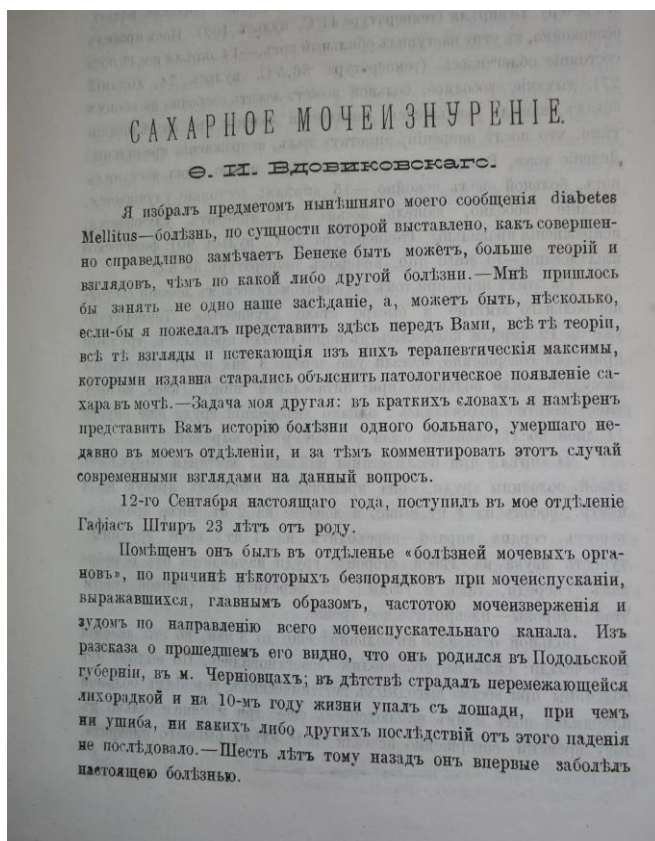
Вдовиковский О.

Казуистика болезней мочевых и половых органов /
О. Вдовиковский // Труды врачей
Одесской городской больницы. —
Одесса : Русская типография Р.
Бейлейсонъ, 1875. — Вып. I. — С. 1–
14.

Вдовиковскій О.

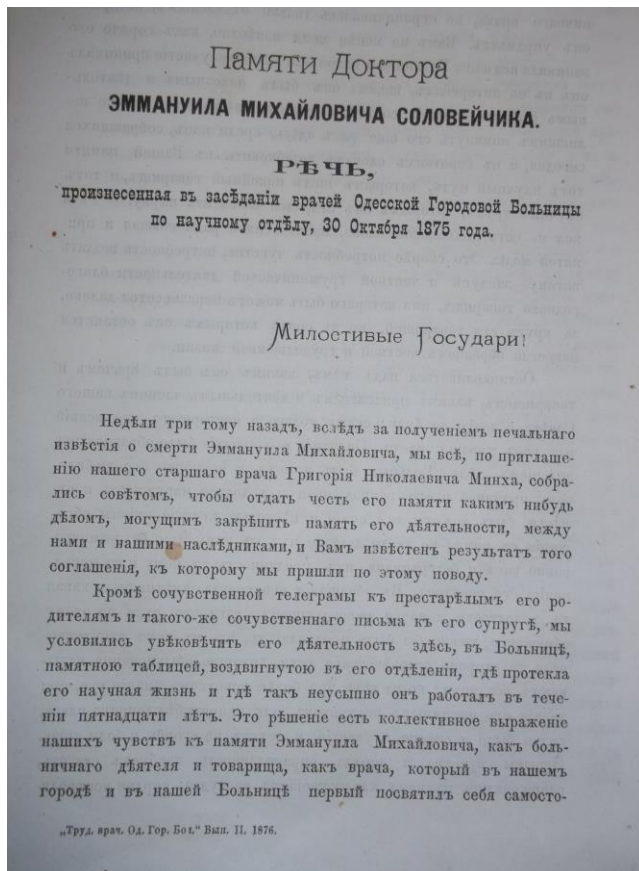
НѢсолько слов о камнераздробителѣ
Доктора Reliquet / О. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. — Одесса : Русская типографія Р. Бейлейсонъ, 1875. — Вып. I. — С. 93–97.

Вдовиковскій О. И.

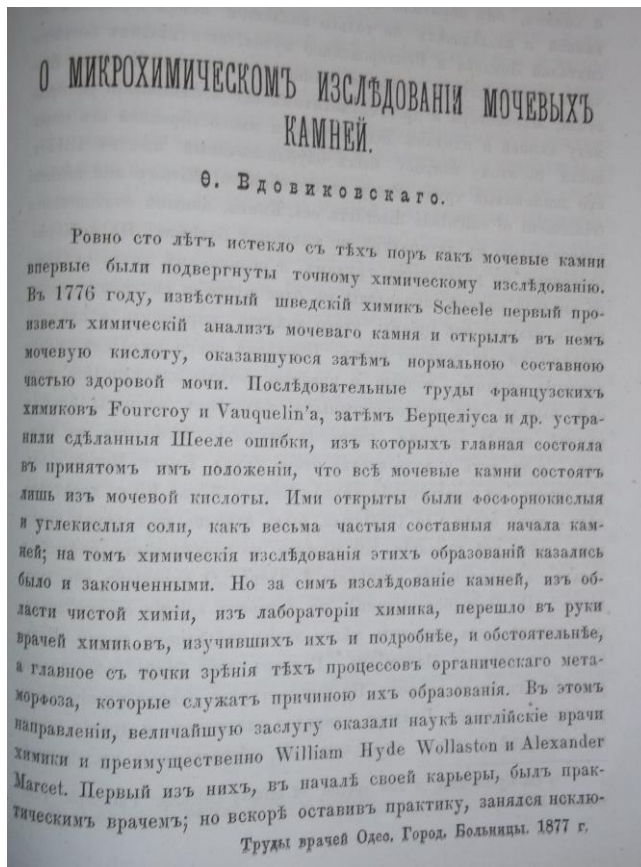
Сахарное мочеизнурение / О. И. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. — Одесса : Русская типографія Р. Бейлейсонъ, 1875. — Вып. I. — С. 118–135.

1876

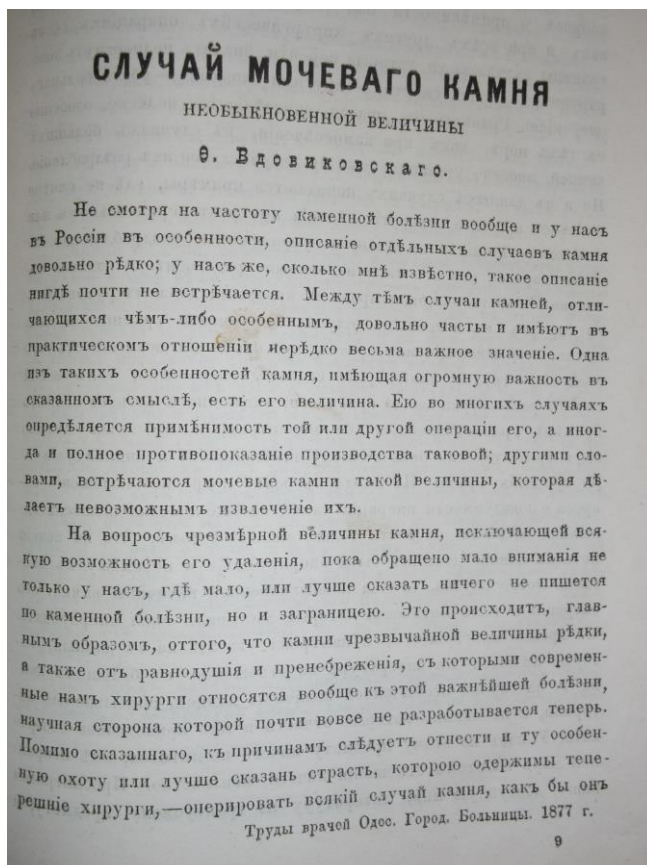
Вдовиковскій О.

Памяти Доктора Эммануила Михайловича Соловейчика : речь, произнесенная въ засѣданіи врачей Одесской Городской Больницы по научному отдѣлу, 30 Октября 1875 года / О. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. – Одесса : Славянская типографія М. Я. Городецкаго и К^о., 1876. – Вып. II. – С. 1–9.

1877

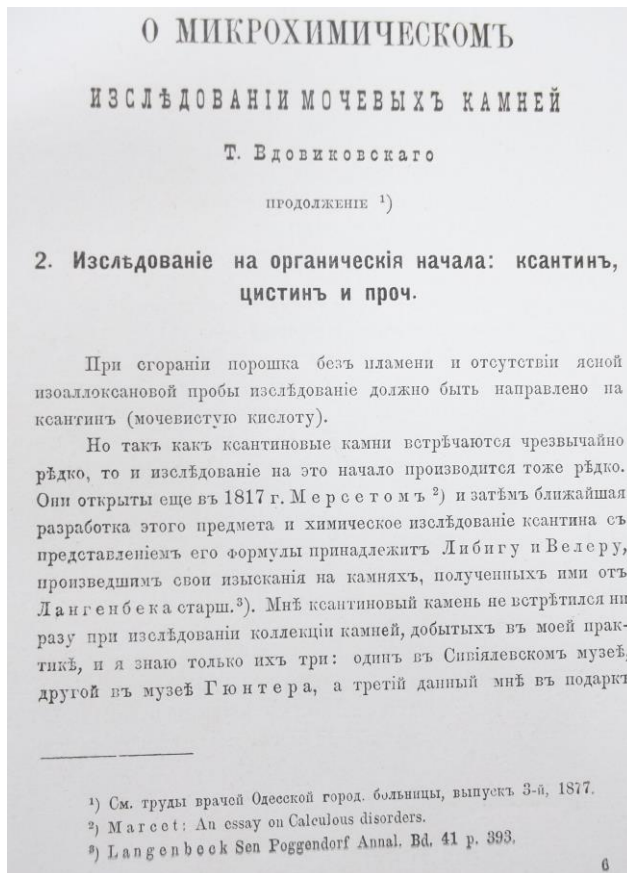
Вдовиковскій О.

О микрохимическомъ изслѣдованіи мочевыхъ камней / О. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. — Одесса : Славянская типографія М. Я. Городецкого и К^о., 1877. — Вып. III. — С. 179–200.

Вдовиковскій О.

Случай мочевого камня необыкновенной величины / О. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. — Одесса : Славянская типографія М. Я. Городецкого и К^о., 1877. — Вып. III. — С. 128–143.

1881

Вдовиковскій Т.

О микрохимическомъ изслѣдованіи мочевыхъ камней : продолжение. 2. Изслѣдованіе на органическія начала: ксантинъ, цистинъ и проч. / Т. Вдовиковскій // Труды врачей Одесской городской больницы. – Одесса : Франко-Русская типографія Л. Даникана, 1881. – Вып. IV. – С. 81–103.

1886

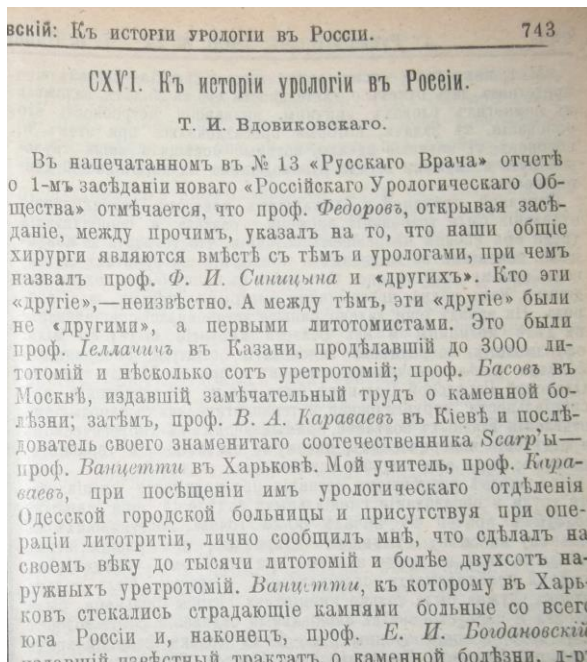
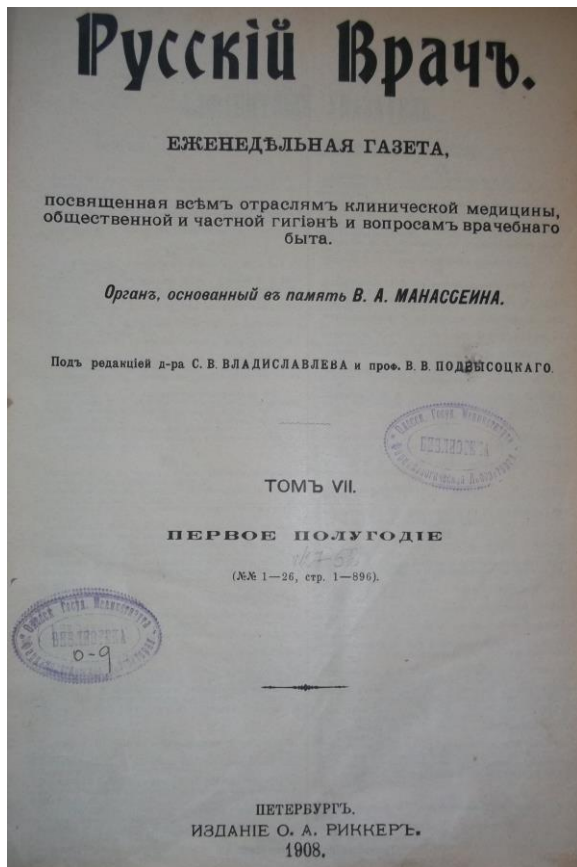
ФОТО ВІДСУТНЄ

Вдовиковскій Т. И.

Кокаинъ при операціи камнедробленія / Т. И. Вдовиковскій. – СПб., 1886*

1908

Вдовиковскій Т. И.

Къ исторіи урологіи въ Россіи / Т. И. Вдовиковскій // Русский Врачъ. — 1908. — № 22. — С. 743–745.

Література:

1. Вдови́ковский О. Отчетъ по отдѣленію болѣзней мочевыхъ и половыхъ органовъ Одесской городской больницы за 1872 годъ / ординатор О. Вдови́ковский. – Одесса : Типографія Ульриха и Шульца, 1873. – 32 с.*
2. Вдови́ковский Т. И. Къ исторіи урологіи въ Россіи / Т. И. Вдови́ковский // Русскій Врачъ. – 1908. – № 22. – С. 743–745.
3. Вдови́ковский Федір-Ромуальд Ігнатійович // Енциклопедія сучасної медицини. – Київ, 2005. – Т. 4. – С.175.
4. Выпускники Каменец-Подольской гимназии 1836–1882 [Электронный ресурс] // Петербургский генеалогический портал. – Режим доступа: <http://www.petergen.com/history/kpodgim.shtml>
5. Гаспарян А. М. Очерки по истории отечественной урологии / А. М. Гаспарян, С. А. Гаспарян, В. Н. Ткачук. – Ленинград : Медицина, 1971. – С. 69–76.
6. Гаспарян А. М. Столетие первого урологического стационара в России / А. М. Гаспарян // Урология. – 1963. – № 3. – С. 3–6.
7. Головань В. Старое кладбище. Первый некрополь Одессы / В. Головань, Г. Перлов. – Одесса, 1994. – 35 с.*
8. Костев Ф. І. Одеська урологія в дзеркалі часу / Ф. І. Костев, М. І. Ухаль // Одеський медичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 53–55.
9. Левенсон С. Историческая записка объ основаніи и развитіи Общества Одесскихъ Врачей / С. Левенсон // Протоколы засѣданий Общества Одесскихъ Врачей. 1869г. (28 іюня – 27 декабря). – Одесса : Типографія П. Францова, 1870. – Вып. 2/3. – С. 50–54.
10. Об Одессе с любовью. Проект Ю. Парамонова. – Режим доступа: http://obodesse.at.ua/publ/elisavetinskaja_ulica/1-1-0-71
11. Отказъ доктора Т. И. Вдови́ковского // Одесскія новости. – 1890. – 29 марта. – № 1558. – С. 2.*

- 12.Отступленіє Т. Игн. Вдовиковскаго // Одесскія новости. – 1890. – 27 марта. – № 1556. – С. 2–3.*
- 13.[Отчет казначея Г. Вдовиковскаго] // Протоколы засѣданий Общества Одесскихъ Врачей. [1868]. – Одесса : Типографія Л. Нитче, 1870. – Вып. 2/3. – С. 42.
- 14.Роль лучевых методов диагностики в становлении урологии [Электронный ресурс] / П. В. Глыбочко, Ю. Г. Аляев, Н. А. Григорьев, М. А. Газимиев // Russian electronic journal of radiology. – 2011. – Т. 1, № 4. – С. 5–11. – Режим доступа: <http://www.rejr.ru/volume/4/h-gliboshko-rejr-1-4-2011.pdf>
- 15.Список врачей и лечебных учреждений, изданный «Аптекой Гаевского» в 1913 г. : [препринт]. – Одесса : Optimum, 2008. – 130 с.
- 16.Старая больница и новый старший врач // Одесскія новости. – 1889. – 13 октября. – № 1407. – С. 3.*